

basic education

**Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA**

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

MOTSHEGANONG/SEETEBOSIGO 2025

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 10.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO DI LE THARO.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Tshobokanyo	(10)
KAROLO YA C:	Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya puo	(30)

2. Buisa ditaelo TSOTLHE ka kelotlhoko.
3. Araba dipotso TSOTLHE.
4. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng E NTSHWA.
5. Thala mola morago ga karolo NNGWE le NNGWE.
6. Nomora karabo NNGWE le NNGWE jaaka potso e nomorilwe.
7. Tlola mola morago ga karabo NNGWE le NNGWE.
8. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
9. Kabo ya nako e e tshikinngwang:

KAROLO YA A:	Metsotso e le 50
KAROLO YA B:	Metsotso e le 30
KAROLO YA C:	Metsotso e le 40
10. Kwala ka mokwalo o o buisegang mme o dirise mopeleto o o kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA A (TEMANA)

1	Kgwele ya dinao ke motshameko o batho ba ka o dirisang go itshidila marapo, go fokotsa mafura mo mmeleng le go thibela malwetse. Go fokotsa kgatelelo ya monagano, go kopana le batho kgotsa go tsamaisa nako le go ka itumedisana. Solly Malatsi wa dingwaga di le 32 go tswa Gadikgale ka fa ntlenyana ga Polokwane o na le lerato le legolo la metshameko, segolobogolo kgwele ya dinao. O ikaeletse go dira sengwe le sengwe mo maatleng a gagwe go netefatsa gore bašwa ba tsweleta pele ka metshameko.	5
2	O ne a tsaya tshwetso ya go simolola setheo se a neng a se bitsa 'Solly Malatsi Foundation'. Ka setheo se, Malatsi o ikaeletse go rotloetsa bašwa gore ba tshele botshelo jo bo maleba ka go tsaya karolo mo metshamekong. A re o tlie go netefatsa fa bašwa ba tsaya karolo mo metshamekong gore ba kgone go tlogela nnotagi, diritibatsi le bosenyi gammogo le tse dingwe tse di sa siamang. 'Ke na le lerato la go tsweletsa metshameko pele le mororo ke goletse kwa metseselegaeng, ke itse sentle dikgwethlo tse ditlhophpha tsa metshameko di kopanang natso, jaaka, go fitlhelela mafelo le didiriswa tse di maleba gore di kgone go ijesa monate ka metshameko,' a bua a sa kgale mathe ganong.	10
3	Ka setheo se sa gagwe, Malatsi o ne a rulaganya thonamente ya kgwele ya dinao ya basimane e e neng ya tshamekwa ka Lamatlhatso wa 29 le Sontaga sa 30 Lwetse 2018. Thonamente e, e ne ya tsweleta gape ka Lamatlhatso wa 6 Diphalane mme makgaolakgang a tshamekwa ka Sontaga sa 7 Diphalane 2018. Ditlhophpha tsa kgwele ya dinao di ne di tswa mo metseng e e gaufi le Gadikgale. Ka go rata go bona bašwa ba ijesa monate ka kgwele ya dinao, Malatsi o ne a bona ketleetso ya madi gammogo le diaparo tsa kgwele ya dinao go tswa go Hollywood Bets.	20
4	Setlhophpha sengwe le sengwe se ne sa newa diaparo tsa kgwele ya dinao tse di mebala e e farologaneng. 'Ke itumeletse ketleetso e ke e boneng go tswa mo setheong se segolo se tshwana le Hollywoods Bets le gore se ikamanye le setheo se se nnye sa go tshwana le sa me, seo ke phitlhelelo e kgolo mo go nna. Ke solo fela fa seno e tlaa nna tshimologo ya botsalano magareng ga ditheo tse pedi tse,' a konosetsa jalo ka boitumelo.	30
5	Malatsi o tlhalositse fa a tlaa abela ditlhophpha tse di yang go tsenela thonamente diaparo. Motlhankedimogolo wa Hollywood Bets, Kgaogelo Mathoana, a re ba itumeletse go thusa setheo sa ga Malatsi gonno ba rata go thusa le go tlhabolola matshelo a bašwa ka go fetola ditoro tsa bona go nna nnene. 'Re dumela le go tshepa gore thonamente e, e tlaa thusa bontsi jwa bašwa gore ba lemoge ditalente tsa bona le go di tsweletsa pele mo isagong,' a bua a tletse monyebo le boitumelo mo sefatlhiegong.	35
		40

- 6 Solly Malatsi o ne a baya madi otlhe a thonamente a kana ka R32 000 ka maitlhomo a gore thonamente e atlege ntle le dikgoreletsi dipe. Setlhophha se se neng se tlaa bona maemo a ntlha se ne se tlaa atswiwa ka R14 000, sa bobedi R8 000, sa boraro R6 000 fa sa maemo a bone, sona 45 se tlaa iponela R4 000.
- 7 Thonamente e ne ya simolola ka malatsi a a beilweng mme ditlhophha tsotlhe tsa kgwele ya dinao di ne di ipaakantse e le tota. Thonamente e ne e tsenetswe ke ditlhophha di le lesome go tswa mo metseng e e gaufi le Gadikgale. Lorole lo ne la beta mokoduo, go ne go tlhanasela e le semphete ke go fete fa barati le batshegetsi ba ditlhophha tse di farologaneng ba tlile go ijesa monate. Ka letsatsi la makgaolakgang ke fa go mekamekane setlhophha sa go tswa kwa Gamašišing le Gadikgale. Go ne ga itshupa kwa tshimologong fa maemo a ntlha a tlaa tsewa ke setlhophha sa kwa Gamašišing, fa se ithoma kwa pele ka dino di le pedi 50 pele motshameko o ya boikhutsong. Setlhophha se, se ne se nositse dino 55 di le tlhano fa molaolamotshameko a letsat phala go fedisa motshameko.
- 8 Le fa tota thonamente e ne e atlegile, Solly Malatsi o ne a akanya fa a tlhaeditse maiteko a gagwe a ntlha matlho ka go laletsat ditlhophha tsa kgwele ya dinao di le lesome fela. Kakanyo eno e tlisitswe ke thologelo le go bona tshegetso go ba setheo sa Hollywoods Bets. Rratoropo wa Polokwane o ne a akgola Malatsi ka matsapa a a tsereng a go ntsha bašwa mo mebileng le go ba lemosa botlhokwa jwa metshameko mo setšhabeng. O ne a ikana fa a tlaa etleetsa setheo sa ga Solly Malatsi ka matlole mo nakong e e tlang e le go netefatsa fa thonamente e nna 60 tiragalo ya ngwaga mongwe le mongwe mo Gadikgale mme e akaretse metshameko e e farologanang, e seng kgwele ya dinao fela. 65

[E fetoletswe sešwa go tswa go: Seipone Madireng]

- 1.1.1 Tlhophha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D. (1)
- Solly Malatsi ke moagi wa ...
- A Gamasemola.
 B Gaseleka.
 C Gadikgale.
 D Gamatlala.
- 1.1.2 Neela dilo di le THARO fela tse kgwele ya dinao e ka thusang batho ka tsona. (Temana 1) (3)
- 1.1.3 Solly o ne a le dingwaga tse kae? (1)
- 1.1.4 Maikaelelolmagolo a ga Solly Malatsi ka go simolola setheo sa Solly Malatsi Foundation e ne le afe? (Temana 2) (2)
- 1.1.5 Go ya ka temana, ke kgwetlho efe e ditlhophha tsa metshameko di itemogelang yona? (2)
- 1.1.6 O tlhaloganya eng ka tlhagiso e e reng 'go ne go tlhanasela e le semphete ke go fete'. (Temana 7) (2)

- 1.1.7 Ke eng se Solly Malatsi a ikwatlhaelang sona ka thonamente? (2)
- 1.1.8 Ke ka ntlha ya eng ditlhophpha di ne di fiwa diaparo tsa mebala e e farologaneng? (2)
- 1.1.9 Ke setlhophpha sefe se se boneng maemo a ntlha mo thonamenteng? (1)
- 1.1.10 Lereo 'thonamente' le kaya eng? (2)
- 1.1.11 Maikaelelolmagolo a setheo se segolo sa Hollywoods Bets e ne e le afe? (2)
- 1.1.12 A ke ntlha kgotsa kakanyo gore ditlhophpha tse di neng di fentse di ne tsa atswiwa go ya ka bokgoni jwa tsona. Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 1.1.13 Fa o ne o le mongwe wa batshameki ba ba neng ba tsenetse thonamente o ne o tlaa ikutlwang jang? (2)
- 1.2 Leba setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA B (SETSHWANTSHO)

[Se nopenswe go tswa go: Spar.co.za/Lifestyle/sponsorship/netball]

- 1.2.1 Naya ntlha E LE NNGWE e SETLHANGWA A (TEMANA) le SETLHANGWA B (SETSHWANTSHO) di tshwanang ka yona. (2)
- 1.2.2 Naya ntlha e le NNGWE e SETLHANGWA A (TEMANA) le SETLHANGWA B (SETSHWANTSHO) e farologanang ka yona. (2)
- 1.2.3 A o ka kgatlhegela go tshameka motshameko o o mo setshwantshong mo isagong? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e fa tlase ka kelotlhoko. E tlhagisa dintlha ka maele a go tshola meno a itekanetse ka dinako tsotlhe.

ELA TLHOKO: O tshwanetse go dira tse di latelang:

1. Sobokanya, o dirisa mafoko a gago mme o sa fetole bokao jwa temana, ka go tlhagisa dintlha di le SUPA ka se o ka se dirang, go tshola meno a itekanetse.
2. Kwala ka temana, o dirisa mafoko a gago mme o sa lathhe bokao.
3. Bolele bo se fete mafoko a a ka nnang 90.
4. Tshobokanyo e se ka ya newa setlhogo.
5. Kwala palo ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

SETLHANGWA C

Mokgwa o o siameng wa go tshola legano la gago le itekanetse, ke go ela tlhoko le go sala ditsela kgotsa maele a a rileng go fitlhelela seo. Ga go kitla go nna thari go ka simolola go tsaya taolo ya tlhokomelo ya legano la gago.

Go na le maele a mongwe a ka a dirisang go tshola meno le marinini a gagwe a itekanetse. Leswe la meno le rata sukiri mme sukiri e tlhagisa esiti e e bodisang meno. Go botlhokwa go tila dijo le dino tse di tletseng sukiri ka gale. Tlhapa meno gabedi mo letsatsing go netefatsta fa a le phepa. Ka go dira jalo o tlaa bo o ntsha leswe le le tlaa bong le saletse fa o ne o a tlhapa lwa ntlha.

Go ntsha dikhuta(leswe le le salelang mo menong) go thusa go thibela go bola ga meno. Leswe la meno le iphitlha fa boratšhe bo sa kgoneng go phefafatse teng. Ke ka moo go leng mosola go ntsha dikhuta gonne leswe le, le nna magareng ga meno le marinini. Tiriso ya setsukulalegano e thusa go ntsha leswe la meno kgotsa masaledi a dijo a a ka tswang a saletse morago fa o ne o tlhapa meno. Ngaka ya gago ya meno e ka go thusa go tlhopha setsukulalegano se se go siametseng. Tiriso ya sesireletsameno a motlhagare e botlhokwa ka se Iwantsha megare e e bodisang meno. Sesireletsameno se, se tswala phatlha e e ka tswang e bulegile gore leswe le se gole le go bodisa meno.

Go goga motsoko go senya itekanelo ya legano la gago ka o ka tshwarwa ke bolwetse jwa marinini kgotsa kankere ya legano. Efoga go goga motsoko. Motsoko o omeletsa legano, o fedisa mathe mo leganong mme se, se godisa megare. Etela ngaka ya gago ya meno gore e phefafatse meno a gago ka go a gotlha. Ketelo e, e nne morago ga dikgwedi tse thataro mo ngwageng gore o netefatse itekanelo ya legano la gago.

Ke ka moo dingaka tsa meno di buang gore monyebo o o itekanetseng o tswa mo go tlhokomelong e e tlhomameng ya legano.

[E nopenswe go tswa go: sara.palmerdds.com/7-tips-for-healthy-teeth-and-gums.php]

KAROLO YA C: DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO YA PUO**POTSO 3: PAPATSO**

Sekaseka papatso e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA D

[Se nopenswe go tswa go: [PosterMyWall.com](#)]

- 3.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Tlhagiso e e reng go bonolo go ithuta go kgweetsa ke mofuta ofe wa puo ya phasalatso:

- A Puo e e tsayang letlhakore
 - B Puo e e digelang
 - C Puo ya gae
 - D Puo e e gobelelang
- (1)

- 3.2 O ka ikgolaganya le ba setheo se se bapatsang jang? (1)

- 3.3 Fa o lebile, ke ka ntlha ya eng go dirisitswe mosadi yo o kgweetsang mo phasalatsong? (2)

- 3.4 Ke dintlha dife tsa tshedimosetso tsa botlhokwa tse di tlhaelang gore batho ba fitlhelele setheo se. (2)
- 3.5 Fetolela polelo e e thaletsweng mo papatsong go nna ya kganetso. (1)
- 3.6 Neela mofuta wa letlhalosi le le thaletsweng mo papatsong. (1)
- 3.7 A go maleba gore re re papatso e, e sekametse mo letlhakoreng le le lengwe. Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
[10]

POTSO 4: KHATHUNU

Sekaseka khathunu e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA E

[E nopenswe go tswa go: Africartoons Sports Crazy.Sowetan]

- 4.1 Tlhophla karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Motshameko o go buiwang ka ona mo khathunung ke wa ...

- A kgwele ya dinao.
- B bolotloa.
- C rakabii.
- D kerikete. (1)

- 4.2 Batho ba babedi ba ba mo khathunung, ba kopanetse kwa kae? (1)

- 4.3 Diaparo tse di tshwanang tsa batho ba babedi ba, di go raya di reng ka ga bona? (2)

- 4.4 Molwetse yo o mo khathunung, o tshwerwe ke bolwetse bofe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

- 4.5 Sefatlhego sa monna yo o ntseng fa fatshe se supa maikutlo afe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

- 4.6 Dirisa leemedi le le tlhagelelang mo puduleng ya ngaka jaaka sedirwa sa polelo. (1)

- 4.7 Nopola polelo e e mo kganetsong go tswa mo khathunung. (1) [10]

POTSO 5: TEMANA YA POROUSE

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA F

1	Kana mabogo dinku a a thebana, fa re ne re tshedisana mmogo re tshwanetse go itumela mmogo le go lela mmogo, a ke re mogaelsho ke gona go <u>tshedisana</u> mmogo le go nna le botsalano jo bo tiileng. Ke bona botho boo mogaelsho. <u>E seng gore fa re tshela mmogo re bo re betsana ka noga e tshela.</u>	
2	Botlhogoputswa go le gantsi fa ba re laya ba re, go tsamaya ke go bona. Botshelo jo le gona go tshedisana mmogo, re go ithuta ka go kopana le bonkgate-ke-tlhaname le bona <u>botiitiipote</u> . Ka moloi a se na mmala, e bile thola borethe teng ga yona go baba, ga o kitla o itse gore a batho ba o itsalanyang le bona ke batho ba mofuta mang.	5
3	Kana wetsho, lefatshe le la rona le gagogile jaaka letlhare la bukana, re tshela botshelo jwa mme ga a mpone. Mongwe le mongwe o itirela boithatelo, mogolo le ngwana ba lebetse gore go a tle go twe susu ilela suswana, gore suswana a go ilele. Fa nkabo e le gore re tshela sentle ka boammaaruri, bagolo ba ka bo ba kgalema e bile ba laya , ka lebaka la gore bana ba sala mo lefatsheng, bagolo bona ba ya boyabatho, ke ka moo baitsedipuo ba tleng ba umake gore, tlhapi solo fela leraga metsi a tshwele o a lebile.	10
15

[E nopenswe go tswa go: *Nthute Ngwao: Traditional & Historical Series Magazine*]

5.1	Lefoko le le thaletsweng mo go mola 2 ke mofuta ofe wa lediriletswa?	(1)
5.2	Dirisa lefoko 'bona' mo go mola 3 mo polelong go bontsha bokao jo bo farologaneng le jwa temana.	(1)
5.3	Leina 'noga' le dirisitswe jang mo go mola 4 mo polelong e e thaletsweng?	(1)
5.4	Neela dipopegopuo (dikarolopuo) tse di bopileng leina le le ntshofaditsweng go mola 5.	(2)
5.5	Neela leetsi le le dirisitsweng go bopa leina le le thaletsweng mo go mola 7.	(1)
5.6	Fetolela leemedi le le ntshofaditsweng mo go mola 10 mo bongweng.	(1)
5.7	Neela lelatodi la lefoko 'tshela' jaaka le dirisitswe mo go mola 10.	(1)
5.8	Fetolela lediri le le ntshofaditsweng mo go mola 14 go nna leitiri o bo o le dirise mo polelong.	(2)
[10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 30
PALOGOTLHE: 70